

Székesfehérváron született, itt végezte tanulmányait, majd színész lett. 1880-ban visszatért Székesfehérvárra városi hivatalnoknak. Elbeszéléseket, verseket írt, 1890-ben önálló kötete is megjelent. A gondosan összeállított címjegyzék a szerzőn és a címen kívül közli a műfajt (elbeszélés, regény, korregény, rege, tanulmány, jellemrajz stb.), a kötetszámot és a „raktári jelzetet” (polcszám és könyvszám). 1890-ben is 75 % a szépirodalom, ennek több mint fele magyar szerző műve. A legnépszerűbb itt is Jókai 83 művel és Jósika Miklós 20 művel. A külföldi szépirodalom nagyobb része a kor népszerű, olvasott írónak csekély irodalmi értéket képviselő könyve (Conway, Feulliet, Gaboriau, Greville). A mintegy 160 szak- és ismeretterjesztő könyv 60 %-a történelmi, politikai irodalom és életrajz. A természettudomány és a mezőgazdaság az ismeretterjesztőn belül 15 %. Lexikon csak a Közhasznú ismeretek tára 12 kötete.

Székesfehérvári Polgári Kör

A Tóvárosi Olvasókör 1890–91. évi helyiségváltoztatása szakadást idézett elő. A változtatást ellenzők 1891. január 11-én megalakították a Székesfehérvári Polgári Kört, Tóváros székhellyel. Céljai között szerepelt – a művelődés terjesztése, a közszellem fejlesztése mellett – társadalmi kérdések, városi és megyei közügyek feletti eszmecsere is. Elnöke a Tóvárosi Olvasókör korábbi elnöke, Szőgyény-Marich Géza volt és a Tóvárosi Olvasókörből került ide Salamon Károly könyvtáros is. A könyvtárról csak annyit tudunk, hogy 1891-ben adományokból 66 kötettel gyarapodott. Utolsó „életjele”: az 1897. december 20-ra kitűzött közgyűlés elmaradt, mert a tagok nem jelentek meg kellő számban.

* * *

A dualizmus korának székesfehérvári olvasóköröi közül a legegységesebb közművelődési tevékenység a Tóvárosi Olvasókörben folyt. Elsősorban azért, mert ez az egyesület kötődött a legkevésbé a nevében szereplő városrészhez, igyekezett a város egész területét átfogni, és hatókörét annak környekére is kiterjesztette.

A helyi sajtó nem volt mindig elégedett az olvasókörök működésével. Az 1870-es években főleg az ismeretterjesztő előadások hiányát rótták fel, később azt írták, hogy a „kártyapénz summájának nagyobbításán kívül édes kevés célt valósítanak ott meg”, s a legjobb esetben a kártyázáson kívül még újságot olvasnak.

Jelentőségüket túlértékelni, vagy alábecsülni egyformán hiba volna. Nyilvános városi könyvtár hiányában – más egyesületekkel együtt – fontos szerepet játszottak a város lakosságának olvasnivalóval való ellátásában és színterei voltak a közösségi művelődésnek.

Komlósi József

A székesfehérvári egyházmegye kulturális értékmentő munkája a harmincas években

Shvoy Lajos székesfehérvári megyéspüspök nagyszabású művelődéspolitikus volt. Kormányzásának első évtizedében bámulatos léptékű munka folyt egyházmegyéjében: ekkor történt a püspöki és szeminárium könyvtárak katalogizálása, a püspöki levéltár anyagának rendezése, valamint egyházművészeti emlékekből egy állandó(ra tervezett) kiállítás berendezése. Az alábbiakban ennek a munkának a mozgatórugóit és részleteit szeretném ismertetni.

Elsősorban pontosan be kell határolnunk azt az időszakot, amelyben e nagyszabású munkára sor került. 1934-ben kezdődött meg az a módszeres építkezés, amelynek leglátványosabb eredménye – egyúttal az egész folyamat csúcspontja – az Egyházmegyei Múzeum 1938. október 13-i megnyitása lett. Mivel Shvoy Lajos 1927-ben vette át az egyházmegye kormányzását, adódik a kérdés, hogy miért nem kezdte meg előbb ezt a tevékenységet, ha az – mint a történetek mutatják – annyira szívügye volt. A válasz egyszerű: nem volt rá előbb pénz. A székesfehérvári egyházmegye Prohászka Ottokár püspök halálakor az anyagi összeomlás, a csőd szélén állt. Ezt elsősorban a főpásztor túlzott jótékonykodása és kellően meg nem alapozott, súlyos

gazdasági vonzatokkal is járó vállalkozásai – mint a Magyar Jövő Kiadóvállalat – okozták.¹ De tisztában kell lennünk azzal is, hogy az egyházi nagybirtokok többsége – még Prohászkanál anyagiasabb főpásztorok irányítása alatt is – veszteséges volt ebben az időszakban. Ráadásul a fehérvári püspökség birtokállománya a legkisebbek közé tartozott, ezért minden nehézség súlyosan érintette.²

Shvoy Lajos erős kézzel látott neki az uradalmak reformjának, melynek gyümölcsei csak lassan jelentkeztek, hiszen a nyereséget kezdetben a birtokokba kellett visszaforgatni: cselédlakások, istállók, hizlaldák épültek először.³ A gazdasági világválság is nehezítette a helyzetet. Csak annak elmúltával nyílt meg a lehetőség a nem létfontosságúnak ítélt kezdeményezések finanszírozására.

Az indítékok

A másik dátum az 1938-as esztendő – Szent István halálának 900. évfordulója és a Budapesti Eucharisztikus Kongresszus éve. Természetesen a közélet minden szereplőjében, így az egyházi vezetőkben is erős reprezentációs igény alakult ki a jubileumi évben. A városi rendezvények sorába ugyanis szervesen illeszkedett az egyházmegye munkája. Május 22-én vitézavatásra utazott ide a kormányzó, másnap Pacelli nunciust fogadták, május végén a Szent Jobb érkezett Fehérvárra, augusztusban az országos öt napos Szent István ünnepségek egyik központja volt a város, melyre az egész ország figyelt, hiszen itt ült össze az az országgyűlés, mely Szent István emlékét törvénybe iktatta. A város tudatosan készült ezekre a napokra. Nagyszabású építkezések kezdődtek: a történelmi belváros ekkor nyerte el mai arcát, mikor öt korábbi épületből megalkották a városháza ma is látható tömbjét. A középkori királyi bazilika romjait bemutató impozáns kőtár is elkészült. Új emlékművek, szobrok sora született, közöttük olyanok, melyek azóta a város jelképeivé váltak, mint Ohmann Béla Kálmáncsai- vagy Sidló Ferenc Szent István-szobra, Medgyessy Ferenc török-kútja. De ekkor leplezték le Erdey Dezső Varkocs-szobrot, Lux Elek Szent Imre és Wattay-szobrait, valamint Moiret Odón Nagy Lajos emlékművét is.⁴

A polgármester 1933-tól kezdve több ízben is tiszteletteljesen szorgalmazta, hogy az egyházmegye értékeit is hozzák olyan állapotba, hogy azok az 1938-as évben a város díszei lehessenek. De minden esetben leszögezte: megérti az egyházmegye anyagi természetű aggályait.⁵ Az egyház kivette részét a készülődésből, elsősorban építkezésekkel, rekonstrukciókkal. A város – a székváros plébániáinak kegyura – természetesen ezekben is komoly szerepet játszott, de a lakosság adományai is nagy súlytal estek latba. 1938-ra műemléki helyreállításához méltóan, gótikus íveket is bemutatva restaurálták a püspöki székesegyházat, kialakították méltó altmplomát is. Szomszédságában a gótikus Szent Anna kápolnát megszabadították stílustalan előépítményétől. Ha nem is lett kész, de használható állapotba került a Vasútvidéki Prohászka-emléktemplom, amelybe 1938. június 1-jén átszállították az 1927-ben elhunyt püspök holttestét a Szedreskerti temetőből. A bazilika megújult altmplomában pedig október 13-án helyezték el három püspökölőjének földi maradványait. Séllyei Nagy Ignác, báró Barkóczy László és Steiner Fülöp addig a város külső temetőiben nyugodtak, hamvaik ekkor kerültek végső nyughelyükre.⁶

Mindebből látszik, hogy a reprezentáció igénye az egyházi vezetésben is élt. A fenti sorba tökéletesen belesimul az Egyházmegyei Múzeum megszervezése: a múlt csillogó liturgikus emlékeit felmutatva demonstrálható az egyház ereje. Erre azonban az egyházmegye a város sürgétéseinél nyomósabb ösztönzést is kapott. A Vatikán, pontosabban szólva a Congregatio de Seminariis is sürgette a harmincas évek derekán egyházmegyei múzeumok nyitását a szeminá-

¹ Shvoy Lajos: Önéletrajz; kézirat 1964.; Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár (SZPL I – No. 1684/IV/1.); 35. old. [Kiadása folyamatban.]

² Gergely Jenő: A katolikus egyház története Magyarországon 1919–1945.; Bp., 1997. 301–310. old.

³ Shvoy Lajos: i.m. 36–37. old.

⁴ Lásd: Szarka Géza–Láng István: Székesfehérvár ünnepi éve 1938, Székesfehérvár 1939. és Magony Imre: Székesfehérvár szobrai; Székesfehérvár 1995. 17, 48, 65, 74. és 86. old.; SZPL I – No. 7206, 7207, 7210 csomó iratai.

⁵ SZPL I – No. 442 – 776/1933. és 954/1936.

⁶ SZPL I – No. 7206, 7210 csomó iratai.

riumok épületében. A kongregáció úgy vélte, a múlt hitének tárgyi emlékei túlmutatnak a reprezentáción, hiszen a régi emberek hitéről tesznek tanúbizonyságot, ekként hathatós segítséget nyújthatnak új papi hivatások ébresztésében.

Ám a reprezentáció és a külső sürgetés indokain kívül még egy ösztönző tényezőre is felfigyelhetünk. Ez pedig belső indíték: magából a kulturális gyűjteményekből, pontosabban azok állapotának tarthatatlanságából fakadt. A püspöki könyvtár az 1889-ben elhunyt jeles könyvgyűjtő, Pauer János püspök hagyatékával kezelhetetlen méretűvé duzzadt. A helyzet tarthatatlanságára a Múzeumok és Könyvtárak Országos Felügyelősége is felhívta a figyelmet – már 1905-ben.⁷ Prohászka Ottokár püspök ennek nyomán tett kísérletet a rendezésére két ízben is, ezek a kezdeményezések azonban elháltak: 1908-ban szakszerűen, ám kissé praktikatlanul fogott a munkához Radványi Miklós; a második, több sikerrel kecsegtető kísérletnek a történelem vetett kegyetlen véget, hiszen vezéralakja, dr. Pécsy Jenő holtan maradt a világháborús csatáren.⁸ Ráadásul az európai látókörű Prohászka halálával újabb jelentős, mintegy 2800 kötetes könyv- és 610 kötetes folyóirat-együttes szállt a gyűjteményre, melynek nagyságát ekkor már 28 000 kötetre becsülhetjük.⁹

A püspöki levéltár szintén komoly gondokkal küzdött. Sajátos iratkezelési rendje, melyet még Aigner Károly alkotott meg, már a kanonok 1850-ben bekövetkezett halálakor megbomlott. Aigner szisztémájában nem volt szükség mutatókönyvekre: az iratok iktatás után tematikájukra utaló levéltári számokat kaptak, és ezek szerint helyezték el őket. Nyolc évtizeden át egymást váltó püspöki titkárok kezelték az anyagot, több-kevesebb hozzáértéssel – gyakran komoly keveredések okozva. Ráadásul a folyamatosan növekvő iratforgalom – különös tekintettel a plébániai iskolák püspöki felügyeletéből fakadó aktatömegre – áttekinthetetlen masszává duzzasztotta az anyagot.¹⁰ Hogy valamit tenni kell, az nyilvánvaló volt.

A főszereplők

Shvoy Lajos megyéspüspök ideális személyeket talált a feladatra. A főszereplő kétségkívül *Kuthy István* volt, akit a főpásztor 1934-ben nevezett ki püspöki könyvtárosnak és levéltárosnak. Kuthy 1889. június 27-én született Székesfehérváron. Középiskolái után a Pázmány-egyetemen Eötvös-kollégistaként 7 féléven át vegytant és természetrajtot tanult, majd Berlinben, a Königlische Technische Hochschuleban töltött egy évet. Ám kispapnak jelentkezett, Innsbruckban kezdte meg a teológiát, amit Székesfehérvárott fejezett be. 1918-ban szentelték pappá. Káplánévei (1918–1920) után a püspöki irodában lett jegyző, mellette hittanár. 1926-ban a nyolc év szünet után megnyíló fehérvári szemináriumban lett tanár és spirituális, majd 1944-ben az intézet rektora. Később címzetes préposti méltósággal tüntette ki Shvoy püspök, majd kanonok és főesperes lett. Szakértelme miatt az Egyházmegyei Egyházművészeti Tanács, valamint az Egyházmegyei Liturgikus Bizottság Elnöke is volt. A nagy tudású és széles körű műveltséggel rendelkező könyvtáros 1966. május 1-jén hunyt el.¹¹ Kéziratban ránk maradt értekezései javarészt forrásértékű művészettörténeti munkák a székesfehérvári egyházmegye vallásos tárgyú műemlékeiről. Plébániatörténeti adatgyűjtése pedig ma is levéltári kéziratár leggyakrabban kutató anyaga.

Meg kell jegyezni, hogy az egyházmegyei levéltárakban gyakran előfordult, hogy a püspök olyan papot bízott meg levéltárosi teendőkkel, akit pihentetni kívánt, vagy valamilyen fegyelmi vétség miatt szem előtt akart tartani. Kuthy István feltétlenül az első kategóriába tartozik. Kifejezetten terápiás céllal került a könyvtár nyugalmasnak látszó falai közé. Ideggyengeségének, 1930-as évek elején történt lelki megrokkolásának okait csak a helyi szájhagyomány örö-

⁷ SZPL I – No. 442 – 1652/1905.

⁸ *Pürszki Géza Bernát* O. Cist.: A Székesfehérvári Püspöki Könyvtár története 1929–1968 között; kézirat 1973, SZPL I – No. 1714. 13. old.

⁹ *Laczkó Gábor*: Prohászka Ottokár püspök pályája és szellemisége magánkönyvtára tükrében, kézirat 1997. 55. old. (Székesfehérvári Püspöki Könyvtár, Ms. 561.)

¹⁰ *Nagy Lajos*: A Székesfehérvári Püspökség levéltára, Bp. 1958. 4–6. old.

¹¹ *Schematismus venerabilis cleri diocesis Albaregalensis ad annum Domini MCML*; Székesfehérvár 1950. 107. old. és SZPL I – Cédulakatalógus az egyházmegyei papokról.

kítette meg. Az hihetőnek látszik, ám bizonyíthatatlan, ezért részletekkel nem kívánom most untatni önöket. Etikus sem lenne, hiszen Kuthy olyan munkát végzett, melyet csak dicsérni lehet. Komoly érdeme, hogy megfelelő munkatársakra is talált.

A múzeum megszervezésében elsődleges társa *Fehér Béla* vértessboglári plébános, neves archeológus volt. Fehér Béla 1890. október 11-én született a Trencsén megyei Bércesen. Előbb premontrai novícius volt, majd az egyházmegyes kispapok közé állt 1916-ban. Pappá 1919-ben szentelték. Adonyban, Zsámbékon, Budakeszin és Budafokon töltötte káplánéveit, majd adminisztrátorként Szigetcsépen (1927–1936) szolgált. 1936-tól volt Vértessboglár plébánosa. A múzeumot szívügyének, főművének tekintette. Ő járta be szakértőként az anyaggyűjtés időszakában az egyházmegye plébániáinak mintegy kétharmadát, felmérve, hogy milyen kegytárgyakat érdemes a múzeumba beszállítani. Saját gyűjteményével is – elsősorban éremtárral – gazdagította az anyagot. Érdemei elismerésül a püspök az Egyházmegyei Múzeum tiszteletbeli felügyelőjévé és őrévé nevezte ki. Fehér Béla 1939. január 7-én hunyt el. Talán a sors kegye, hogy a múzeum tündöklésekor fejezte be életét, a gyűjtemény későbbi hanyattatásai már nem keserítették szívét.¹²

Két civil is részt vett a nagy munkában, mindketten állami ösztöndíjjal. *Juhász József* állástalan diplomás, latin-történelem szakos tanár volt. Vargha Damján O. Cist., pécsi egyetemi tanár ajánlására név szerint kérte a kultuszminisztertől Shvoy Lajos püspök a könyvtár rendezési munkálataira. A kormányzat 1935 áprilisától folyósított havi 80 pengőt számára. Mielőtt a püspöki könyvtárban elkezdte volna munkáját, két hónapon át a Budapesti Egyetemi Könyvtárban végzett tanulmányokat. Megbízata 1937. július 1-ig tartott, melyet a püspök saját pénzéből további két hónapra meghosszabbított.¹³ Két esztendő munkáját maga a megyéspüspök méltatta 1937. augusztus 31-én kelt, Hóman Bálinthoz címzett levelében: „*Juhász tanár kiváló szaktudása átszűrte bennünket a kezdet nehézségein, s szép incunabula, antikva, a RMK gyűjteménye, egyházmegyei papíroink munkáiból összeállított gyűjteményünk, a folyóirattár, a kézikönyvtár, sőt nagy könyvtárunk egy részének feldolgozása, továbbá a székesfehérvári kiváltságos prépostsági levéltárból ránkmaradtak rendezése, a püspökség gazdasági levéltárának 1777–1849-ig terjedő anyagának átnézése, az utóbbi munkák során párt értékes középkori okmányok napvilágra való hozatala Nagyméltóságod kiküldöttjének elvitathatatlan érdeme.*”¹⁴ Juhász segédkezett továbbá a szemináriumi és káptalani könyvtárak rendezésénél, és részt vett a plébánia könyvtárak látogatásában is. Nagy tudású, szerény, szorgalmas ember volt, ekkoriban már előrehaladott tudóbetegségben szenvedett. Munkája végeztével 1937 őszén a város és megyei múzeum ösztöndíjával Bécsbe utazott, a Haus-, Hof-, und Staatsarchivban kívánt várostörténeti kutatásokat végezni. Betegsége még 1937 novemberében sírba vitte.

A könyvtárrendezésben tevékenykedő másik világi, egy kétgyermekes édesanya, Baksa Gyula festőművész felesége, *Pinke Margit* volt. Ő a káptalani-szemináriumi egyesített könyvtár rendezésében szerzett elvitathatatlan érdemeket. Maga a főpásztor bízta meg a katalóguscédulák elkészítésével a latin-történelem szakos középiskolai tanárt. 1937. november 15-től állt a püspökség szolgálatában, bizonyíthatóan legalább 1942-ig.¹⁵ Juhász Józsefhez hasonlóan ő is államszolgálatban részesült a VKM részéről.

Levéltárrendezés

A levéltár rendezése tulajdonképpen már 1933-ban megkezdődött, Kuthy Istvánt bízta meg a feladattal Shvoy Lajos püspök. Erről a munkáról azonban a nagyközönség ekkor még gyakorlatilag nem szerzett tudomást. Kuthy hihetetlen tempóban dolgozott. Rendezte a gyűjtemény legnagyobb részét alkotó egyházkormányzati iratanyagot. Először felszámolta a régi anyagban lévő iktatási bizonytalanságokat, majd kezelhetővé tette az egyes plébániákra vonatkozó anyagokat azzal, hogy kiválogatta belőlük és külön sorozatban helyezte el – Scholaria jelzéssel ellátva – a plébániai iskolákra, óvodákra, kántortanítókra stb. vonatkozó aktákat. Szintén

¹² SZPL I – Cédulakatalógus, ill. No. 1000 – 21klm/1938.

¹³ *Purszki*: i. m. 20. old.

¹⁴ SZPL I – No. 442 – 72kl/1937.

¹⁵ SZPL I – No. 442 - 1295/1937.

kiemelte az egyházkormányzati anyagból a szentszéki aktákat, mely mögött a praktikumon túl már okot is feltételezhetünk. Kánonjogi szempontból kétségkívül ezek kutathatósága okozza a legnagyobb problémát: az anyag elkülönítése, a hagyományos számrrendből való kiemelése az avatlatlan szemek elől mindenképp elzárja az aktákat.

Talán nem véletlen, hogy az első külső tudományos kutatók épp az 1930-as évtizedben ke-resték fel a székesfehérvári püspöki levéltárat. Addig csak a történelem iránt érdeklődő egy-házmegeés papok búvárkodtak az anyagban, igaz: Károly János vagy Pauer János neve ma is jól cseng a historiográfusok körében. Az 1935-ben fogadott kutatók is klerikusok voltak, de már nem az egyházmegyeés papságból kerültek ki. Vargha Damján ciszterci, pécsi egyetemi tanár, illetve Török Jenő piarista voltak az úttörők. Megjegyzendő, hogy még ebben az évben két kutat-ni vágyó civilt, Cserhát Ferencet és Kőszegi Jánost „a levéltár rendezés alatt van” ürüggyel el-utasítottatott a püspök.¹⁶

Kuthy munkájában felfedezhetjük az első tudatos kísérletet a kurrens irattár és a történeti le-véltár különválasztására. E célból ésszerűen hozzányúlt Aigner szisztémájához: az egyházkor-mányzati anyagban – igazodva az új idők kihívásaihoz – új levéltári számokat állított haszná-latba. Az már csak furcsa firtora a sorsnak, hogy épp ez teszi az anyagot kissé nehezebben át-láthatóvá, mivel a tárolás és tagolás később megalkottott, történelem szülte logikus korszakha-tárai (1945, illetve 1948 az iskolai iratoknál) nem esnek egybe a harmincas évekbeli reformok-kal. Mindenesetre a püspökség mai iratkezelési gyakorlata is – természetesen apróbb korrekci-ókkal – ezt a számrrendet követi.

Az 1930-as években került sor a püspökség gazdasági iratanyagának középszintű rendezésére is. Ez az irategyüttes addig a palota padlásán hanyódott. A munkát Juhász József végezte el. Ma már a püspöki levéltár őrzi a hajdani szeminárium iratanyagát is. Az anyag rendezésének pontos ideje ismeretlen, de azt nyugodtan tehetjük Kuthy István szemináriumi tanári, esetleg rektori működésének idejére. A külzetekre vezetett jegyek alapján úgy vélem, hogy ez sajátke-zű munkája volt.

Könyvtárrendezések

Az Egyházmegyei Hatóság kezelésében több könyvtár is volt. Ezek közül a legnagyobb a püspöki könyvtár, mely a püspökök könyvhagyatékából gyarapodott 150 éven át. A püspökök érdeklődését híven tükrözik a hagyatékok – de tudatos könyvtárfejlesztésnek nyomát a XIX. sz. végéig nem látni. A hagyatéki leltárakon túl más segédlet nem is volt a könyvműszárhoz. Így az elsődleges munka a leltározás és katalogizálás volt. Ennek során külön kezelésbe került né-hány speciális gyűjtemény: az incunabula-, antikva-, RMK-, manuscripta-anyagok, valamint az egyházmegyei papírok művei. Külön katalógus készült a folyóiratanyaghoz, az évkönyvekhez és naptárakhoz; görög-latin klasszikus auktorok munkáihoz, valamint a kézikönyvtárhoz.¹⁷

Ez a munka 1935-re készült el. A könyvtárban a rendezés emlékére márványtáblát helyeztek el, s még az év decemberében Hóman Bálint miniszternek mutatta be a püspök az eredménye-ket. A következő lépés a könyvtár tudatos fejlesztésének megkezdése volt. A püspök 1935-ben felhatalmazta Kuthy István és munkatársait, hogy kutassák át az egyházmegye plébániáinak könyvtárait, s a még meglévő régi értékeket megmentendő a püspöki könyvtár számára foglal-ják le. A munkát értelemszerűen összekötötték a levéltári anyagok hasonló célú felmérésével.¹⁸ Kuthy így számolt be erről a két esztendő gyűjtőmunkáról: „Az akció során 1255 nyomtatvány - mintegy 1300 kötetben került be a püspöki könyvtárba. A beküldött könyvek közt a két ősnymtatvány (a XV. sz.-ból) a legérdekesebb lelet megyénkben. Dunabogdány és Solyvár plébánia könyvtárai őrizték meg ezeket. 16. századbéli műveket: 63 példányt kaptunk; 17. századból származó nyomdatermékekből 298 művet vett át a Püspöki Könyvtár. A 18., 19. és a 20. századbéli nyomtatványokat a kutatók legnagyobb-részt a plébániákon hagyták, közülük csupán azokat foglalták le, amelyek főként hazai, vagy egyházmeg-yei vonatkozásaiak révén érdekesebbnek látszottak. A 18. századból 353 művet, a 19. századból 404-et, a 20. századból pedig összesen 75 művet vett át a könyvtár. Voltak olyan értékes és ritka művek is, melyek

¹⁶ SZPL I – No. 442 – 29, 34, 35 és 50klm/1935.

¹⁷ Porszki: i. m. 14. old.

¹⁸ SZPL I – No. 442 – 7klm1936.

évszám nélkül jelentek meg. Összesen 62 ilyen kötetet kaptunk plébániáinktól. A beszállított 1255 nyomtatvány közül 44 mű Régi Magyar Könyv. Ráckeveén találtuk meg az egyházmegye birtokában lévő legrégebb magyar könyvünket: Bornemissza Péter: Első része Az Evangéliumokból és az Epistolakból való Tanuságok Nac című 1573-ban nyomtatott könyvét. Megemlítendő, hogy az 1255 nyomtatványból 176 mű egyházmegyes papíroink tollából való, s mind olyan kiadvány, melyek a központi könyvtár egyházmegyek papíroinak munkáiból összeállított gyűjteményéből eddig hiányoztak (...) A sárkeresztúri plébánia pedig egyik régi magyar egyházi folyóiratunk azon hiányzó három évfolyamával ajándékozott meg bennünket, melyet ma már egyetlen antikváriumban sem tudunk volna beszerezni. A kéziratgyűjtemény 132 kézirattal, az okmánytár pedig 59 darabbal gyarapodott.”¹⁹ A gyűjtők ugyanakkor keserűen állapították meg kilencvenkét plébánia végiglátogatása után, hogy „plébániánk régi könyvanyaga az utóbbi 40-50 év alatt elveszett.”²⁰

A rendezési és gyűjtőmunkáról Kuthy István rendszeresen írt kisebb cikkeket. Ennek hatására a könyvtár iránt megnőtt az érdeklődés: magánszemélyektől és intézményektől egyaránt érkeztek könyvadományok, tiszteletpéldányok. A duplumállomány hasznosításával is próbálkozott Kuthy: előbb – elsősorban egyházi – könyvtáraknak ajánlotta fel cserealapként, majd az antikváriumok felé fordult, de egyik sem járt különösebb sikerrel. Új könyvek vásárlására ekkor még nemigen futotta, az anyagi kereteket inkább restaurálásra használta fel. A könyvtárban a tudományos munka is megindult. 1936 őszéig 13 kutató kapott lehetőséget a könyvtár használatára. Két Corvina-gyanús ősnymtatvány vizsgálatát is kezdeményezte Kuthy István, melyet az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója, dr. Fritz József maga végzett el.²¹ A püspöki könyvtár a rendezéssel és a tudományos munkával fokozatosan „szalonképessé vált” az ország könyvtárhálózatában. Így nem csodálhatjuk, hogy 1936 októberében a Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesületének választmánya rendes taggá választotta az intézményt.²²

De mint említettem, nem csak a püspöki könyvtár rendezéséről kellett gondoskodni. Égető szükség volt arra is, hogy a szeminárium és a káptalan egyesített könyvtára is használható állapotba kerüljön. A székesfehérvári püspöki szemináriumot 1801-ben alapította Milassin Miklós püspök. Véltetően a könyvtára is ekkor született, hiszen már a következő évben „gyarapodásáról” tudósítanak a források.²³ A káptalani könyvtár a kanonokok közös könyvtára volt. Alapításának időpontja ismeretlen. Az elhalt kanonokok könyvhagyatéka automatikusa szállt erre a közös könyvtárra 1834. december 26-ig, amikor Horváth János püspök egyszeri, 100 forintos megváltás fejében megadta a kanonokoknak a könyveikkel való szabad rendelkezés jogát. Így lehetőség nyílt a meglehetősen heterogén gyűjtemény – szerény mértékű – tervszerű fejlesztésére és gondozására. 1899-ben a káptalan kérésére Steiner Fülöp püspök megerősítette a Horváth-szabályozást, leszögezve, hogy a végrendelkezni nem akaró kanonokok könyvei továbbra is automatikusan a könyvtárra szállnak.²⁴ A szeminárium és a káptalani könyvtár összevonásának pontos ideje ismeretlen, de a székesegyház 1839. évi Canonica Visitatio-ja már kész tényként rögzíti azt.²⁵

E könyvtár is a század elején nőtt kezelhetetlen méretűvé, mikor Károly János nagyprépost könyvtárát bekebelezte. A mintegy 10 000 művet tartalmazó gyűjtemény éppoly feldolgozatlan volt, mint a püspöki könyvtár, így eredeti funkciójának, a papnevelés támogatásának ellátására képtelen. A rendezés Potyondi Imre kanonok rektorsága alatt történt 1937–1938 folyamán, szintén Shvoy Lajos püspök kezdeményezésére. Mivel a fehérvári szeminárium gyakran volt hosszabb-rövidebb ideig zárva (pl. 1818–1926 között), érthetően nem fordított az intézmény kellő gondot a gyűjtemény permanens korszerűsítésére, márpedig a felsőoktatásban van a legnagyobb szükség a tudomány legújabb eredményeire. Ezért a püspök 1936 májusában elrendelte, hogy a szeminárium költségvetéséből évente 200 pengőt könyvtárfejlesztésre fordítani, a beszerzett új művek jegyzékét pedig évente felterjeszteni a püspöki könyvtárnak. Ren-

¹⁹ SZPL. I – No. 442 – 49klm/1936.

²⁰ SZPL. I – No. 422 – 49klm/1936.

²¹ SZPL. I – No. 442 – 10klm/1936.

²² SZPL. I – No. 442 – 76klm/2936.

²³ SZPL. II (Semináriumi levéltár) – 25. csomó

²⁴ Uo.

²⁵ SZPL. I – Can. Vis.; Székesfehérvár-Belváros 1839.

delkezett arról is, hogy a könyvtár katalógusából egy példányt helyezzenek el a püspöki könyvtárban.

A könyvek elhelyezése a szemináriumi épület földszintjén, egy nagyobb és egy kisebb terem nyitott, valamint az impozáns folyosó üveggel elzárt polcain történt. Numerus currens alapján készült betűrendes katalógus az anyaghoz, külön folyóirat-katalógus is létesült.²⁶ Mivel a püspöki könyvtár csereakciói nem vezettek kellő eredményre, annak duplum ősnymtatványai és antikvári is ide kerültek át. A hungarika anyagok gyűjtőhelye is ez a könyvtár lett. De volt fordított mozgás is a két könyvtár között: a szemináriumi könyvtár tulajdonában lévő 20 ősnymtatvány is a püspökségre került át. Azon könyvsorozatok egyesítéséről is intézkedett a püspök, amelyeknek egy része püspöki, más része a szemináriumi könyvtárban volt megtalálható. A régebbi munkák a püspöki könyvtárba, az újabb, teljes sorozatok pedig a szemináriumba kerültek. Ezt az átjárhatóságot a szervezeten kívül elkülönülő két könyvtár között az biztosította, hogy mindkettő fenntartója az Egyházmegyei Hatóság volt.²⁷

A könyvtárrendezés monumentális munkájához kötődik egy új könyvtár szervezése is. A papság számára egy modern *kölcsönkönyvtár* létrehozásának gondolatát szintén a megyéspüspök vetette föl 1937-ben, és megbízást adott Hajós József martonvásári esperes-plébánosnak, hogy dolgozzon ki részletes terveket. Hajós hamarosan bemutatta a Szombathelyi Egyházmegyei Kölsönkönyvtár szabályzatát, mint elfogadható mintát. Az előkészítő munkálatok több mint három esztendő emésztettek fel, de 1941 elején végül megnyílt a kölcsönkönyvtár és közvették címgyzékét.²⁸

A Székesfehérvári Egyházmegye Prohászka Ottokár Kölsönkönyvtára nem véletlenül kölcsönözte nevét a lánglelkű püspöktől. Az ide került 2142 műből 1304 valamikor a püspök lakosztályában elhelyezett kézikönyvtárból származott, melynek javarésze saját szerzeménye is volt. További 838 könyvet a már rendezett két könyvtár anyagából válogattak ki. A gyűjtemény Shvoy Lajos püspök adományával (56 kötet) és letétjével (275 könyv) vált kerekké. Gondoskodása nem merült ennyiben ki: könyvkötésre 300 pengőt adott személyes ajándékként, 1000 pengőt pedig hivatalos segélyként. Ugyanakkor kamatmentes kölcsönt is juttatott a meginduló könyvtárnak.²⁹ A kölcsönkönyvtár anyagának összetétele tartalmi szempontból szerencsés válogatás eredménye volt. A legkülönbözőbb tudományágak kellő arányban, többnyire az igényes tudományos ismeretterjesztés szintjén voltak képviselve benne. A háborús évek nem kedveztek a könyvtár nagyobb arányú fejlesztésének, a háború után pedig működése ellehetetlenült.

Az Egyházmegyei Múzeum megszervezése

A múzeum megteremtése a tárgyi feltételek „összekoldulásával” kezdődött meg. 1934 telén a püspök levélben fordult az egyházmegye plébániáinak kegyuraihoz, hogy tőlük faanyagot kérjen a felállítandó Egyházmegyei Múzeum tárlói, vitrinjei számára. 1935 februárjára a beérkező válaszokat konstatálva már látszott, hogy ha szűkösen is, de sikerül előteremteni a szükséges faanyagot. A város nagylelkűen magára vállalta a tárlók elkészíttetését. Megszülettek a szemináriumi épület földszinti részének átalakítási tervei is. Majd hirtelen elakadt a nagy kezdeményezés – vélhetően azért, mert Kuthy István 1934–1935 között elsősorban a könyvtár rendezésére koncentrált.³⁰ A plébániai könyvtárak felmérésekor már felmerülhetett a muzeális jellegű kegytárgyak begyűjtésének gondolata, ám szakember híján erre akkor még nem kerülhetett sor. A műtárgyak felmérését Fehér Béla munkába történő bekapcsolódása tette lehetővé.

A tárgyak beszállítására jobbra 1937/38 telén került sor.³¹ A késői, és időjárási szempontból sem túl szerencsés dátum pontosan jelzi a munka nehézségét. Egyes falvak, illetve plébánosok rendkívüli mértékben ragaszkodtak értékeikhez, és nem voltak hajlandók megválni tőlük.

²⁶ Púrszki: i. m. 23. old.

²⁷ Uo.

²⁸ SZPL I – No. 442 – 46klm/1935.

²⁹ Púrszki: i. m. 24–25. old.

³⁰ SZPL I – No. 1000. A csomó iktatott anyaga 1937-ben kezdődik, elé van helyezve a korábbi fagyűjtés iratanyaga (1934–1936)

³¹ SZPL I – No. 1000. csomó, ill. a Kuthy által vezetett közös könyvtári-levéltári-múzeumi iktatókönyv.

Jogilag ugyan a tárgyak többségét a múzeum letétként kezelte, tulajdonjoguk tehát továbbra is az egyházközségé maradt, de például az a tény, hogy már nincs mindig helyben az egyébként csak Úrnapján és Húsvétkor használt monstancia, sokkolóan hatott. A kegyurak jóváhagyását is ki kellett eszközölni, akik szintén emelhettek vétót a család által a falu templomára hagyott kegytárgyak elszállítása ellen. Dreher Jenő (Vál) és Hunyadi Ferenc (Perkáta) például sokáig hajthatatlannak mutatkozott.³² Ráadásul 1937 márciusának végétől szeptemberéig Shvoy Lajos a püspöki kar megbízásából amerikai körutat tett népszerűsítve az Eucharisztikus Kongresszus eszméjét. Így Kuthy István nehéz helyzetbe került, hisz épp a legdöntőbb időszakban kellett a püspök személyes befolyását, tekintélyét nélkülöznie. Csak a püspök hazatérte után reménykedhetett az akadémikus papok és kegyurak meggyőzésében, ezért csúszhatott ennyire későre a szállítás. Az információk közben terjedtek az egyházmegyében a gyűjtemény minőségéről, ezért idővel az akadémikus falvak is megjelentek anyagaikkal, nem akarván lemaradni a kialakuló reprezentációs versenyben.

1938 tavasza és nyara az építkezéssel és feszített tempójú restaurálással telt. Leginkább Péczely Piroksa dolgozott a képeken és szobrokon, de sajnos szerepet kapott Vajmár István festőművész, ipariskolai tanár is, aki – mai szemmel nézve – rendkívüli szakszerűtlenül látta el feladatát. Munkájának „eredményein”, bizarr átfestésein most, a hat évtized múltán sorra kerülő újabb restaurálásokkor szörnyülködünk igazán.³³ Az ötvöstárgyakat Szarka Gyula újította meg.

A begyűjtött anyag avatott felmérése is gondja volt Kuthy Istvánnak. Textilszakértőként dr. Décei Géza pesterzsébeti plébános hívta Fehérvárra, az ötvösmunkákat Köszegey Elemérnek, a többi tárgyat az Iparművészeti Múzeum örének, dr. Mihálik Sándornak mutatta be.³⁴

A múzeum első exkluzív bejárására a püspök, a polgármester, a káptalan tagjai és a közreműködők jelenlétében már 1938. június 24-én sor került, melyről a helyi sajtó is beszámolt.³⁵ Az ünnepélyes megnyitás október 13-án volt. Ez a nap az Egyházmegyei jubileumi ünnepségek záróakkordja: ekkor történt a korábban jelzett hármass püspök-újratemetés, és ekkor hirdette ki Shvoy püspök a pápai kiváltságlevelet, mely a székesegyházat kisbazilika rangra emelte, a káptalan első négy dignitását pedig apostoli protonotáriusi címmel és a *cappa magna* viselésének jogával ruházta fel.³⁶

Információink szerint ez volt az ország elsőként megnyitott egyházmegyei múzeuma.³⁷ Sikere azután a korábbi értetlenkedőket is meggyőzte. 1938 őszétől már szinte kéretlenül áramlottak a plébániákról a múzeumi raktárba az újabb tárgyak. A legérdekesebb talán Tinnye helyzete: annak idején Fehér Béla javaslatára Kuthy István csak egyetlen miseruhát kért a plébániáról. Azt a választ kapta, hogy legfeljebb akkor adják ki, ha kapnak helyette másikat, mert használatban van. Mai múzeumunkban már összesen tizenöt tárgy – többségében népi barokk szobor – származási helye ez a plébánia.³⁸

A gyűjtemények későbbi sorsa

A bevezetőben kulturális értékmérő munkáról szóltunk. A gyűjtemények későbbi sorsának ismeretében megérthető, hogy miért. A második világháborúban Fejér megye hosszú időre frontterületté vált. A megyeszékhely háromszor cserélt gazdát 1944/45 fordulóján. A háború hihetetlen mértékű pusztítást okozott a kulturális javakban (is). Az tehát, hogy az 1930-as években összegyűjtötték az értékesnek ítélt műtárgyakat és régi könyveket, a szinte biztos pusztulástól mentette meg őket.

³² SZPL I – No. 1000 – 136, 158/klm/1937.

³³ SZPL I – No. 1000 – 73, 80, 87, 106, 111 128klm/1938.

³⁴ SZPL I – No. 1000 – 32, 36, 48, 55, 137klm/1938.

³⁵ Új Fehérvár, 1938. június 26. (V. évf. 141. sz.)

³⁶ Új Fehérvár, 1938. október 14. (V. évf. 231. sz.). A *cappa magna* nagyméretű, uszályos, lila főpapi köpeny.

³⁷ A Székesfehérvári Egyházmegye jubileumi névtára 1977-ben; Székesfehérvár 1977. 155. old.

³⁸ SZPL I – No. 1000 – 176klm/1938. Ezek leltári száma: 251, 252, 253, 265, 267, 287, 288, 290, 291, 297, 298, 604.

A múzeum kárt csak áttételesen szenvedett. Azokból a tárgyakból tűnt el néhány, melyeket a múzeum használatra kiadott a püspöki palotának. A plébániáról érkező jelentések ugyanakkor siralmas képet festenek. Ha nem a harcok alatt semmisült meg valami, akkor a fosztogatásoknak esett áldozatául. A legnagyobb kárt általában a textilek, miseruhák szenvedték, rekvirálni pedig leginkább ötvösmunkákat igyekeztek a katonák – ugyanakkor ezek elrejtése volt a legkönnyebb. Az eltulajdonított, megsemmisült tárgyak sora rendkívül hosszú – de Kuthy István nyugodt szívvel írta 1948 februárjában az illetékes miniszteri biztos érdeklődésére, hogy mindössze 3 elrabolt ötvöstårgyat tekint különleges értékű műkincsnek: egy Perkátáról eltűnt szin-arany kelyhet, és az Ercsiből ellopott rokokó monstrenciát és kelyhet.³⁹

A könyvtár sorsa szinte krimibe illő. A legértékesebb anyagokat – melyeket ma a kódex-terem őriz – a püspökség sárkeresztúri birtokára szállították, remélve, hogy ott rejtve, károsodás nélkül átvészeli a zivataros időszakot. Az 1944-ben kinevezett püspöki könyvtáros, dr. Németh László azonban úgy vélte: nem vállalhat felelősséget olyan állományért, melynek nincs a közelében. Ezért a könyveket visszaállították a püspökségre. 1945-ben a harci cselekmények során a sárkeresztúri épület a földdel lett egyenlővé, a püspöki palota könyvtárát azonban nem érte komolyabb kár.⁴⁰

Ez a csodával határos, hiszen sem az épületet, sem lakóit nem kímélte a kor. Shvoy Lajos püspököt a nyilasok internálták, Bergendy János irodaigazgatót fosztogató orosz katona lölte le, Németh Lászlót brutálisan megverték.⁴¹ A kápolna belövést kapott, a szőnyegek jó része kiégett, a majolika kályhák összetörték, az orosz katonák fosztogattak és a festményeket céltáblaként használták – a könyvtár kódextermét azonban nem érte károsodás. A nagytermet igen, de folyosóra hullott lövedékek nagy része robbant fel, vagy csak kisebb pusztítást okozott. Ma is láthatóak a polcon olyan kötetek, melyeket repeszek, vagy aknaszilánkok fúrtak át. A kárfelmérést – egyben az állomány első teljes körű revízióját – az 1950-es évek elején készítette el Szarka Géza. Bár ezek az ívek igen terjedelmesek, a különleges gyűjteményeket alig érintik.

A levéltár csaknem baj nélkül élte át ezt az időszakot. Kisebb hiányok csak az ekkor születő iratokban keletkeztek. Ezek közül legfájóbbnak talán a Hajós József kanonok lakásával együtt tűz martalékvá vált káptalani jegyzőkönyvet tekinthetjük.⁴²

Kitekintés

A kommunista érában a papi kölcsönkönyvtár megszűnt. Anyagát ma a püspöki könyvtár elkülönítve őrizi. A szemináriumi könyvtár holt teherré vált az intézet 1953-ban történt bezárása után. Mivel a szeminárium épületében papi szociális otthon rendeztek be, a könyvanyagot a püspöki könyvtár elszállította és szintén elkülönítve őrizi. Csak a püspöki könyvtár törzsanyaga élt és fejlődött, egy kiváló szakember, Sulyok János Ignác O. Cist., jelenlegi zirci perjel kezeletében. Az ő érdeme a levéltár rendjének megőrzése is: az újabb iratanyag példaértékű átvétele és mutatósítása.

Az Egyházmegyei Múzeumot – 1966-ban bekövetkezett haláláig – Kuthy kanonok vezette. A hetvenes évektől kezdve a gyűjtemény helyzete fokozatosan ellehetetlenült: az egyre több terület követelő papi otthon sorra vette el a múzeum helyiségeit. A Székesegyházi Kincstárból származó tárgyak lassan visszaszívárogtak a bazilika páncélszekrényébe. A nyolcvanas évek második felére két terembe zsúfolódott össze az együtt maradt anyag, ezt azonban csak körülményesen tekinthette meg az érdeklődő: a nagyközönség elől gyakorlatilag el volt zárva a tárlat. A Papi Szociális Otthon felszíni folyosóin néhány tárló emlékeztetett csak a múltra, melyek egyikeből valahogy lába kelt Fehér Béla éremgyűjteményének. A neves művészettörténész, dr. Szilárdy Zoltán vezetése alatt kezdett éledezni a tárggyűjtemény: restaurálásokra is sor került a Képzőművészeti Főiskolán, és a gyűjtemény is bővült. 1993-tól azonban ismét nem volt gazdá-

³⁹ SZPL. – No. 7346 – 3391/1947.

⁴⁰ Dr. Németh László szíves szóbeli közlése alapján

⁴¹ Shvoy: i. m. 86. old. és Németh László: Emlékezés Bergendy János irodaigazgatóra; kézirat, 1993. SZPL. I – No. 1744/II.

⁴² SZPL. III (Székeskáptalani Levéltár) – 1/a. (Káptalani jegyzőkönyvek). Bejegyzés az 1945–1960. kötet első oldalán.

ja a műtárgyaknak. Az egyházmegye – immár a jubileumi esztendőre készülve – 1998-ban, új helyen, a püspöki palotával szemben, a hajdani mariánus rendházban méltó körülmények között a nagyközönség számára ismét hozzáférhetővé tette a tárlatot. Dr. Takács Nándor megyéspüspök pedig – felújítva az 1930-as évek rendjét – ismét egyszemélyi vezetés alá helyezte a könyvtárat, a levéltárat és a múzeumot. A gyűjtemény legnagyobb feladata jelenleg az, hogy megismételje a harmincas évek mentőakcióját. Hiszen azóta átrendeződtek az egyházmegye határok, az akkoriban mellőzött anyagok felértékelődtek; de legfőképpen azért, mert a sok megürült, pap nélkül álló plébánia túl könnyű prédát jelenthet illetékteleneknek.

Mózesy Gergely

Fejér megye természeti értékei – alul- és felülnézetben, a teljesség igénye nélkül

Úgy vagyok ezzel a témával, mint Kós Károly Kalotaszeg megírásával: *félek, nem lesz elég erős és nem elég érett az önálló életre*. Mert hogyan is lehet röviden, a címszavakon alig túlterjedő módon mindazt leírni, ami a természet végtelenségében fér csak el. Hogyan lehet a tapasztalás megélt évtizedeiből táplálkozó tudást, felidézett pillanatot, megfontolással érett gondolatot közömbös felsorolás adathalmazába szorítani, tényszerűvé tenni, csakis azért, hogy mások, újak, ismerkedők és ismeretekkel már rendelkezők, mint forrásvízért, lehajolhassanak hozzá. Úgy döntöttem, nem így cselekszem. Nem forrást fakasztok, hanem ligetet, tájat ecsetelek. Amiben azért ott rejtőzik az a forrás. Amihez oda kell menni és illatát-zamatát a helyszínen megtapasztalni. Ez az ecsetelő szándék mozditja írásra ujjaimat... és talán még egy: *Fejér megye a szülőföldem*. Benne cseperedtem, nevelkedtem, eszméltem. *Nem csak az eszemmel, a szívemmel is szeretem*. Fáj, ha földjét betegnek, veszélybe kerültnék látom és örülök, ha virulásán örülnöm lehet. Értékei, népe és annak alkotásai bennem élnek, mert közéjük tartozom, közöttük vagyok *ittthon* - otthon.

Hol kezdődött megismerkedésünk? Hát az eldugott Kislángon, ahol születtem. Nem sokat láthattam belőle, mert a háború még csecsemőként szülőstől kivetett a kislángi szelíd, sárgaföldes, gabonatóblás mezők világából. Amire eszmélni kezdtem, már Lovasberényben, nagyszülőim honában találtam magam. Itt lettem szívacsá, itt ütött szíven a természet, itt, ebben a kelően tágas Univerzumban kerekültem ki körülöttem a világ. Itt jöttem rá, hogy a végtelen és megfoghatatlan Világmindenség peremén állok, térdrogyaszto csillagvilág alá beszorult picurka porszemeként. Itt döböntem rá, hogy minden ifjanci erőm, hevületem és erőfitogtatásom valójában semmi a természet erőihez képest. Itt sügta meg kedvenc tanárom, néhai *Horváth József*, hogy az ember, ha képzeli is, sohasem győzheti le a Természetet. Megtudtam, hogy a Tőkeföldek, a halastó és a Kazal-hegy mögötti vonulatok a Velencei-hegység részei. Kertünkben sokat csodáltam az anyamell szelidségével ívelő Meleg-hegy látóhatárra rajzolt vonulatát és csakhamar fel is jutottam oda, rácsodálkozva a gerincén rejtőzködő Likasköre.

Még iskolába sem jártam, amikor geológusok hada szállta meg a falu környékét. Megcsodáltam a fúrógépek munkáját, a föld mélyéből előkerülő fúrómagokat és a bennük csillogó érchintés aranylő-ezüstös pöttyeit. Láttam, (mert fáért mindig oda jártunk), hogyan mélyül az ércbánya a Szűzvár (berényiesen Szeszvár) dombja alá. Sokáig, csaknem két évtizeden át dohogott-zúgott a bánya ércdúsító flotálója, szaporodott, dombbá nőtt az érceitől megfosztott homokszertü meddő-zúalék. Ma is megvan, olyan, akár egy sivatag, nem terem rajta egyetlen fűszál sem, mert a benne lévő kéntartalmú ásványi szemcsékből folyamatosan kénsav keletkezik. Az ércbánya máskülönben izgalmas világnak bizonyult: falain ott csillogtak-terpeszkedtek a föld mélyének megbolygatott titkai. Fluoritot, ólom- és cinkércet bányásztak a téjesítés miatt bányászkodásra kényszerült, földjüktől megvált környékbeli emberek. Csak néhány öreg hűmögött a faluban, aki túlélte a szibériai ólombányákat és hírmondóként hazakerülhetett. A szűzvári bányászok többsége viszont már régóta nem él, életük virágában elvitte őket a szilikózis...